

Batalka Krisztina

Vírus üzemmódban a BME Levéltár

A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen (a továbbiakban: BME) 2020. február 27-én jelent meg az első hivatalos tájékoztatás a fokozott járványügyi intézkedésekről (a fertőzött területen járt egyetemi polgárokat érintően). Március 9-én Koordinációs Bizottság alakult a járványügyi védekezéssel kapcsolatos tevékenységek összehangolt megvalósítására, a szükséges döntések előkészítésére és központi kommunikáció megvalósítására. Az egyetemi honlapon koronavírus infópont, illetve központi e-mail cím készült, ahonnan a rendkívüli helyzetben a hallgatók, oktatók, dolgozók tájékozódhattak. A Magyarország egész területére veszélyhelyzetet kihirdető és ennek intézkedéseiről szóló kormányrendelet alapján március 12-én bezárt az egyetemi levéltári kutatószolgálat, illetve a személyes ügyfélfogadás is szünetelt. Ugyanígy felfüggesztették március 12-től a jelenléti oktatást, majd kiürítették a kollégiumokat, így a teljes, több mint 300 ezer négyzetméter területű, több mint húszezer hallgatót és kézezer oktatót foglalkoztató egyetemi campus szinte néptelenné vált, ami vizuálisan azonnal megmutatta a helyzet rendkívüliségét.¹

Az első munkáltatói, munkairányítói intézkedések a levéltári munkatársakat is érintették (az iskolás gyermeket nevelő és veszélyeztetett munkavállalók előnyben részesítése, valamint a nyugdíjas önkéntes munkatársak távolmaradása okán). A 2020. március 16-tól kezdődő időszakban – ügyeleti rend tartása mellett – majdnem általános otthoni munkavégzést rendeltek el a BME Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtárban (a továbbiakban: BME OMIKK), amelynek szervezetében a BME Levéltár is működik. Az otthonról végezhető munka feltétele volt, hogy az a távolból valóban megvalósítható, illetve nyomon követhető is legyen, valamint illeszkedjen az egyébként is elvégzendő teendők közé. Ez nagyrészt már ki is jelölte a levéltári munkatársak számára biztosítható otthoni feladatokat. A március 18-ára meghirdetett Műegyetemi Levéltári Napot természetesen már nem tartottuk meg. A rendezvény pótlására 2020 szeptemberében, első online konferenciánkon került sor.

A május 29-ig tartó első home office időszak kezdő napjaiban – egyetemi szinten – biztosítani kellett az azonnali biztonságos távoli szerverkapcsolatot, a Poszeidon iktatórendszer hozzáféréseket mindenhol, ahol ezek korábban még nem álltak rendelkezésre. Mellettük a telefonmellékek mobiltelefonokra irányítása is feladat volt, annak érdekében, hogy az egyetemi munkatársak közötti kapcsolattartás folyamatos maradjon, és a szemé-

¹ 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet veszélyhelyzet kihirdetéséről, valamint 46/2020. (III. 16.) Korm. rendelet az élet- és vagyónbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében elrendelt veszélyhelyzet során teendő intézkedésekről.

lyesen nem működő különböző egyetemi hivatalok és ügyfélszolgálatok is elérhető legyenek. Csak a BME OMIKK-ban 130 munkaórát fordítottak az otthoni munkavégzés informatikai megoldására.

A Humánerőforrás Igazgatóság az új helyzet kezelésének támogatására a munkaügyi intézkedésekről *Gyakran Ismételt Kérdéseket*, valamint home office vezetői és munkavállalói tanácsokat állított össze. Üzemeltetési és vagyonvédelmi megfontolásokból szigorították a beléptetést, illetve az egyik napról a másikra kiürülő egyetemi campus számos kapuját bezárták. Érdekes adalék, hogy az emiatt meghosszabbodott kézbesítési útvonalakon háromszorosára nőtt a BME OMIKK kézbesítő munkatársának lépszáma. A belépéshez szükséges munkáltatói dokumentumok is elkészültek, a munkavégzésük jellege miatt rendszeresen bejáró munkatársak számára pedig egyéni védőfelszereléseket biztosítottak.

A könyvtári osztályvezetők és a levéltárvezető közös munkaszervezési fájlban adminisztrálták az otthonról elvégzendő feladatokat, a vezetői és osztályértekezleteket online tartották. A BME OMIKK munkatársak közötti kapcsolattartás elsődleges felülete a Slack nevű munkahelyi üzenetküldő program (chat) volt, amelynek aktív használói aránya jelentősen megnövekedett ettől az időszaktól kezdődően. Mivel a BME Levéltár létszáma mindössze négy fő, a feladatok kiadása, egyeztetése, a helyzet- és állapotjelentések heti körtelefonok, kör e-mailek formájában a chat mellett is könnyen megvalósíthatók voltak. Ezzel együtt a levéltári munkatársakkal is tartottunk online értekezletet. Az egyetemi online kommunikáció legfőbb fóruma a Microsoft Teams volt, ám a Zoom és a Webex felületekkel is megismerkedtünk, elsősorban külső szakmai megbeszélések, konferenciák alkalmából. A tapasztalat szerint a Teams a jelenléti munkavégzés visszatérte után is rendszeresen használt kapcsolattartási és értekezletforma maradt, az online bekapcsolódást biztosító konferenciákkal pedig megnövekedett a levéltári tudományos rendezvényeken való részvétel aránya.

Az otthonról végezhető levéltári feladatok biztosítása nem ütközött nagyobb nehézségekbe, hiszen minden levéltári intézményben vannak olyan munkafázisok, amelyek koronavírus-járvány nélkül is elvégezhetők (lennének) otthonról. A napi munkát négy fő levéltári munkatárs számára kellett megszervezni, valamint lehetőség nyílt arra is, hogy néhány könyvtári kollégát is bevonjunk otthonról végezhető levéltári feladatok elvégzésébe.

A rendkívüli időszak egyik fontos eredménye, korábban már tervezett feladata volt a hagyományos, MS Word formátumú raktári jegyzékek szabványos raktári nyilvántartássá fejlesztése. Az első home office hónapban 8000 levéltári őrzési egység adatait dolgoztuk fel. A munka azóta befejeződött, s e kézirat 2022. júliusi zárásakor már a rendelkezésre álló összesen mintegy 18 000 őrzési egység revíziója folyik.

Jelentős otthoni munka volt az egyik személyi hagyatékban található, összesen közel 10 ezer oldalra rúgó kéziratos visszaemlékezés szövegének gépbe vitele.² A korábban

² BMEL XIV. 437. Hegedős Károly építészmérnök (1895-1972) hagyatéka. Az egész életét felölelő, képekkel és dokumentumokkal gazdagon illusztrált memoárjait 1945-től kezdődően vetette papírra.

már digitalizált, több szempontból is unikális forrásértékkel bíró magánirat megjelenésre előkészítése ezt megelőzően napi munkafeladatok mellett zajlott. A járvány első hónapjában 130 oldal átírása történt meg, ami nagyarányú gyorsulást jelentett, az átírás pedig jelenleg is zajlik. A levéltári támogató munkatárs által otthonról végzett munkát könyvtáros-történész kollégánk további gondozásba vette szerkesztőként, így 2020 októberétől 42 részes blogsorozat indult a hagyaték gazdájának, egy építészmérnöknek I. világháborús kalandjairól.³

Korábbi együttműködés eredményeképpen került levéltárunkba digitalizálva a Műegyetem 1948–1989 között működő pártszervezeteinek a Budapest Főváros Levéltárában őrzött iratanyaga.⁴ Ennek az állománynak része a BME MSZMP Bizottság jelentéseiben fellelt fegyelmi ügyek, illetve a BME MDP apparátusi irataiban található tagfelülvizsgálati kérdőívek, jellemzések anyaga, valamint a személyzeti és káderanyagok, amelyekhez névmutató készült. Csak az első home office hónapban több mint 1200 fő nevét rögzítettük a pontos levéltári jelzet hozzáadásával. A mutatóból nemcsak a fegyelmi eljárás alá vétel ténye derül ki, hanem az az alkalom is, amikor az illető más fegyelmi ügyet kezdeményezett vagy abban vizsgáló bizottsági tag, esetleg tanú volt. E név szerint rendezett személyzeti és káderanyag a felsőoktatási levéltárakban a főként personáliák iránt érdeklődő kutatók számára lehet hasznos kutatási információ és segédlet.

Ahogy szinte minden egyetemi levéltárban, nálunk is régebb óta folyik a hallgatói adatok rögzítése, amihez többféle hallgatói nyilvántartástípus áll rendelkezésre. A hallgatói anyakönyvek mellett az ezekhez készült névmutatókat, illetve a végzettség tényét rögzítő oklevélregisztereket is őrizzük, utóbbi két típusból már korábban digitalizáltattunk minden kötetet a napi adatszolgáltatási tevékenység felgyorsítására, illetve állományvédelmi célból. A végzettek már táblázatba vitt adataihoz most otthoni adat-rögzítéssel hozzákerülhettek a beiratkozási információk is. Csak az első home office hónapban 900 hallgató adatai kerültek be az adatbázisba. Mindehhez adatbeviteli útmutató is készült, mivel a munkát olyan, nem szakmai munkakörben dolgozó könyvtári kollégák végezték, akik az eredeti levéltári forrásanyagot nem ismerték. A jelenlegi adattár egy későbbi törzskönyv-digitalizálási projektben már az adatbázis alapját képezheti.

Végül a home office időszak tudományos kutatási feladatokra is különösen alkalmas volt, amelynek első hónapjában 103 fő I. világháborús műegyetemi hősi halott adatainak felkutatása és adatbázisba vitele történt meg (születési adatok, egyetemi státusz, bevonulás helye, hősi halál helye, ideje, körülményei, összesen kb. 600 adat). A névlista megtalálható a munka eredményeként megjelent, 2021-ben bemutatott levéltári mono-

---

A köteteket már korábban digitalizáltattuk, offline kutathatók a BME Levéltárban, illetve együttműködés eredményeképpen a jelentős helytörténeti adalékokat tartalmazó I. kötet az MNL Békés Megyei Levéltárában is.

³ A 2021 nyaráig tartó sorozat itt olvasható dr. Horváth Attila Levente gondozásában: https://nagyhaboru.blog.hu/2020/10/25/hegedos_karoly_haracteri_emlekei (a letöltés ideje: 2022. július 3.).

⁴ HU BFL XXXV.35 Budapesti Műszaki Egyetem MSZMP Bizottságának iratai (1956-1989), HU BFL XXXV.36 Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem MSZMP Bizottságának iratai (1956-1989), valamint HU BFL XXXV.168 Budapesti Műszaki Egyetem MDP Bizottságának iratai (1949-1955).

gráfiánk egyik fejezetében is. Magának a monográfiának a megszületését szintén elősegítette az otthoni munkavégzés.⁵

A munkafeladatok végzése mellett a külső-belső kommunikáció különösen fontos volt ebben az időszakban. A BME OMIKK rendszeresen készített infografikát egy-egy adott időszak eredményeiről a munkatársak tájékoztatására és az általuk végzett otthoni munka eredményeinek bemutatására. Ebbe a levéltári munkavégzés adatai is bekerültek. A levéltár működéséről, a szolgáltatások igénybevételének módjáról, valamint az online is kutatható anyagainkról pedig folyamatosan tájékoztatást adtunk a levéltári honlapon.

Szolgáltatásaink közül a szolgálati idő és végzettségigazolások, valamint az egyéb adatszolgáltatások száma az első home office hónapban az előző és következő év márciusához viszonyítva felére csökkent; ezeket ügyeleti rendben tudtuk teljesíteni. Az adatszolgáltatások között új típusú kéreseként jelent meg a nyelvvizsga nélkül záróvizsgázott hallgatók már levéltárban lévő törzskönyvi vagy záróvizsga adatainak szolgáltatása az illetékes egyetemi hivatal részére, összefüggésben a nyelvvizsga nélküli diplomaszerezést engedélyező kormányrendelettel.⁶

A kutatók és kutatási esetek számának változása drasztikusabb volt: amíg 2019-ben összesen 25 kutató 61 esetben járt nálunk, addig 2020-ban már csak 9 fő tudott eljönni 16 esetben, és ez a szám sajnos 2021-ben sem növekedett számottevően. Ennek oka lehet, hogy a leginkább kutatott iratgyűjteményeink online elérhetők a Hungaricana Közgyűjteményi Portálon vagy a Műegyetemi Digitális Archívum nevű intézményi repozitóriumban.⁷ Emellett ez az időszak megnövelte a kutatóknak nyújtott felvilágosítások számát, arányát is, egyúttal bővítve annak tartalmát. Az egyszerűbb, kevés iratanyaghasználattal és rövid idő alatt is elvégezhető kutatások egy részét a kutatóterem zárása alatt adatszolgáltatás, felvilágosítás keretében vagy másolattal teljesítettük, amennyiben az szakdolgozathoz vagy más tudományos publikációhoz szükséges, vagy a fenntartó által igényelt információ volt. Kutatóink legnagyobb része egyébként is rövid idő alatt, a konkrét iratanyagot gyorsan áttekintve kívánja megszerezni az információkat, ahogyan ez más levéltárakban is jellemző. Hosszasabb, sok iratanyagot és időt igénylő tudományos kutatásra már a koronavírus-járvány előtti években is kevés példa akadt.

Szolgáltatásaink közül az iratkezeléshez kapcsolódó feladatok csökkentek érzékelhetően 2020 tavaszán. A selejtezési jegyzőkönyvek jóváhagyását elvégeztük ebben az időszakban is, amennyiben nem igényelt személyes kontaktussal járó egyeztetést vagy ellenőrzést, s csupán az iratátvételeket függesztettük fel. A gyakorlatban e néhány hónapban selejtezésre sem került sor, hiszen az illetékességi körünkbe tartozó egyetemi szervezeti egységek munkavégzését is jelentősen befolyásolta a járvány.

⁵ Batalka Krisztina: A Műegyetem az első világháborúban. A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Levéltárának kiadványai 5. Budapest, 2020. A kiadvány online itt érhető el: <https://www.omikk.bme.hu/leveltar/kiadvanyok> (a letöltés ideje: 2022. július 3.)

⁶ A 101/2020. (IV. 10.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet során teendő egyes, a felsőoktatási intézményeket és a hallgatókat érintő intézkedésekről.

⁷ Online elérhető állományainkról itt lehet tájékozódni: <https://www.omikk.bme.hu/leveltar/kutatas/e-kutatas> (a letöltés ideje: 2022. július 3.)

Az aktuális járványügyi és egyetemi előírások követése mellett 2020 júniusában folytatódhatott a személyes jelenléti munkavégzés, majd július 2-től nyitott ki újra az intézmény. Az újabb hullám következtében a levéltár néhány hónappal később, 2021. március 8-tól kényszerült ismét bezárni. Az újabb távmunka-időszak május végéig, szintén ügyeleti rend fenntartása mellett tartott, amikor a 2020-ban kijelölt otthoni munkák egy része folytatódhatott vagy ismét nagyobb fokozatra kapcsolott. Azóta home office elrendelésére nem került sor, a kutató- és ügyfélszolgálat folyamatosan működik, de a kutatószoba alapterülete és létszámkapacitása miatt időpont-egyeztetést ajánlva.

Az elmúlt két év legfájóbb vesztesége az addig aktív közművelődési (kiállítási) és levéltár-pedagógiai tevékenységünk kényszerű szüneteltetése volt, bár a honlapon megjelenő Hónap dokumentuma című sorozatunk, valamint a közösségi médiafelületeink a zárás időszakában is frissültek.⁸ Mindez elodázhatatlanná teszi számunkra is ezen tevékenységek online térbe helyezését és feltételrendszerének átgondolását. Ezt az egyre gyarapodó virtuális levéltári kiállítások, illetve e-learning lehetőségek segíthetik. Ugyanakkor a levéltár 2021-ben, a járványból eredő korlátozások feloldása óta már több, személyesen látogatható kiállításban működött közre, jellemzően egyetemi eseményekhez kapcsolódva. 2022-ben – két év szünet után – újra tartunk levéltár-pedagógiai órát a BME Gyerekegyetemen is. Szintén megszakadt a levéltári önkéntesek által addig végzett, s az egyetemi fotóállományt feldolgozó munka folyamatossága (nyugdíjas oktatók, önkéntesek ugyanis egy ideig nem léphettek be az egyetem területére). A másik pihe-nőre kényszerülő projektünk pedig az alumni visszaemlékezések gyűjtése volt, amelyet a személyes találkozások korlátozása akadályozott az egyébként is leginkább védendő korosztály esetében. A hagyományosan májusban tartott, a járvány miatt elmaradt jubileumi diplomaosztók után 2022-ben viszont már újra akadt jelentkező életútinterjú készítésére, amivel élünk is.

A nyereség oldal sem maradt üresen: létrehoztuk a Műegyetemi Virotékát, azaz a koronavírusral összefüggő egyetemi és magándokumentumok gyűjteményét.⁹ Amikor arról gondolkodtunk, hogyan lehet ilyen kivételes események emlékezetét megőrizni, elkezdtük figyelemmel kísérni az egyetemen a témával kapcsolatban keletkezett dokumentumokat. Úgy láttuk, hogy ezek egy része (például a szenátusi határozatok vagy az oktatás és munkavégzés rendjével kapcsolatos új rendelkezések) az egyetemi iratkezelési szabályozásoknak megfelelően levéltárba kerülnek majd. Ezzel együtt nem vártuk meg a 15 éves átadási időhatárt, hanem az egyetemi honlapokon közzétett hivatalos dokumentumokat, illetve a különböző híryanagokat és az iratkezelés hatálya alá nem tartozó tájékoztatókat, plakátokat rendszerezve archiváltuk. Ezt folytattuk a későbbi jár-

⁸ A helyzetre azonnal reagálva 2020 márciusában az akkor 102 éve megjelent spanyolnátháról és az amiatt bezárt Műegyetemről mutattunk be dokumentumot: <https://www.omikk.bme.hu/leveltar/honap-dokumentuma/20200313/a-honap-dokumentuma-2020-marcius> (a letöltés ideje: 2022. július 3.).

⁹ Hasonló gyűjteményalakításba fogott itthon a Magyar Nemzeti Levéltár, illetve a felsőoktatási szférát tekintve a világ legjelentősebb egyetemlein alakultak ún. Covid-archívumok, mivel az egyetemi levéltárosok világszerte felismerték annak jelentőségét, hogy közösségük, intézményük történetének e különleges időszakát minél teljesebb módon megőrkítsék az utóknak.

ványhullámok során is, így jelenleg közel 500 dokumentum (szöveg-, illetve képfájl) található virotékánkban, amelybe beletartoznak a különböző egyetemi vonatkozású, illetve kezelésű közösségi médiafelületeken megosztott képek, mémek, valamint tárgyi emlékek, például maszkok is. Arra kértük továbbá a BME hallgatóit, oktatóit és munkatársait, illetve öregdiákjait, hogy valamilyen módon dokumentálják személyes tapasztalataikat a koronavírus-járványról, és ajánlják fel ezeket a BME Levéltárnak. A célunk az volt, hogy a távoktatás, az otthoni munka, a szakmai és tudományos életre gyakorolt hatások, az egyetemi szolgáltatások változása, a mindennapi élet ritmusának és tereinek, valamint a kapcsolattartásnak a változásai (beleértve a vidéki hallgatók hazaköltözésével kapcsolatos változásokat), illetve a karanténhelyzet megélése ne csak az egyetemi dokumentumokból, hanem az egyetemi polgárok saját élményeiből is megismerhetők, rekonstruálhatók legyenek. Bár a felhívás az egyetemi honlapon túl az országos sajtóban is megjelent, és számos módon lehetővé tettük az írásos és hangjegyzetek, posztok, fotók, videók, vagy akár művészeti alkotások eljuttatását, csak kevés felajánlás érkezett.

Összességében a 2020 tavaszán kitört járvány és annak kezelése, az országos és egyetemi szabályokhoz történő alkalmazkodás, a munka megszervezése, a csak személyes jelenléttel végezhető feladatok áttervezése, a munkatársak számára az otthoni munkavégzés ritmusának kialakulása és a járvány okozta személyes nehézségek megélése a BME Levéltár számára is különleges időszakot jelentett. A feladataink elvégzését és a szolgáltatások egy részének otthonról történő teljesítését nagyban elősegítette a korábban már digitalizált állományok megléte és a technikai háttérrel és támogatást stabilan biztosító fenntartói környezet.